DISPUTATIO MEDICA
De
PHTHISI,

Quam,
ANNUENTE ARCHIATRO
COELESTI,
In Inclyta Argentoratenſium Univerſitate,
SUB PRÆSIDIO
VIRI
Nobiliſſimi, Ampliſſimi & Excellentiſſimi
DN. JOH. ALBERTI SEBIZII,
MED. DOCT. ET PROFESSORIS
ORDINARII,
Patroni, Præceptoris ac Promotoris ſui
omni honoris ac obſervantiæ cultu ætatèm devenerandi,
Solenni examini ſubmittit
JOHANNES AVVENIUS,
Soldinô Marchicus.
Ad d. 22. Septembr. horis & locô conſuetis.

ARGENTINAE
Literis GEORGII ANDREÆ DOLHOPFFII,
Imprimebat JOHANNES Schütz.

ANNO M. DC. LXV.

Hipp. de arte: ſub medium.

ὯΝ ἐστιν ἡμῖν τοῖσί τε τῶν φύσεων, τοῖσί τε τῶν τεχνέων ὀργάνοις ἐπικρατέειν, τούτων ἐστὶν ἡμῖν δημιουργοῖς εἶναι· ἄλλων δὲ οὐκ ἔστιν. Ὅταν οὖν τι πάθῃ ἄνθρωπος κακὸν, ὃ κρέσσον ἐστὶ τῶν ἐν τῇ ἰητρικῇ ὀργάνων, οὐδὲ προσδοκᾶσθαι δεῖ ὑπὸ ἰητρικῆς κρατηθῆναι ἄν.

Thesis I.

PHTHISIS ἀπὸ τοῦ φθίειν (quod idem eſt ac φθέειν) vel φθίνειν, eò quòd parte corporis nobili corruptâ, & principe quâdam labefactatâ, non poſſit, quin & integrum ſimul corrumpatur, conſumatur, deficiat & contabeſcat, dictum, *Athenienſibus* etiam *a* & ipſi *Galeno b* φθόη ſonat. *Aliis* τὸ φθίνασμα audit, καὶ φθινὰς νόσος, item πύη *c* à ſuppurando: *Latinis* Tabes, Aridura *d*, Syderatio *e*: *Germanis* nonnullis die Dörre/ Dörr-Lungen- oder Schwindſucht. a. *Gal. comm.* 7. *aph.* 16. & *l. de ſan. tuend. c.* 9. b. *comm.* 3. *aph.* 10.

2. *Impropriè* & ἀναλόγως nox quæ præteriit φθιμένη, & dies ob Solis φθίνασμα [occaſum] recedens, & menſis deſinens, & Luna decreſcens, φθίνειν dicuntur. Quod & *Latinorum Tabeſcere* ita æmulatur: qui præterea vocem *Tabis* etiam ad domorum & urbium pernicies & exitia, ſal & nivem liqueſcentia, mentem curis confectam, arbores & herbas areſcentes &c. transferunt. *Vernaculâ noſtrâ* in crumenam deficientem (ſacculum Catulli) facetè ita jocamur: der Beutel hat die Schwindſucht. c. *Aret.* 1. *de cauſ.* & *ſign. diuturn. c.* 8. d. *Paracelſ.* e. *Holler.*

3. *Generaliter* dein vocabulum phthiſeωs ſumtum quamvis conſumtionem, quacunque de cauſa & occaſione ortam (quin imò & ipſam quandoq; promtitudinem & proclivitatem ad illam *f*) denotat: quæ vel *univerſalis* eſt totius corporis; vel *particularis* unius f. *Gal.* 1. *epid. ſect.* 1. *comm.* 18.

ſaltem alteriusve membri. *Specialiter* pulmonis ulcus conſequentem maciem ſignificat.

4. Ad *Univerſalem* referuntur Σύντηξις colliquatio in febribus hecticis & ardentibus. Μαρασμὸς marcor & ariditas corporis tàm p. n. ſeu morboſus, quàm ſ. n. & ſanorum, ſpecialiori aliàs nomine λεπτότης inſignitus. *Tabes Dorſalis*, quam *Divinus ſenex g.* νεογάμοις præcipuè καὶ φιλολάγνοις i. e. noviter uxoratis ac ſalacioribus; & *Renalis h*, quam labore ſe nimioperè frangentibus contingere dicit. *Coxaria*: cujus ideam ſingulariter proponit idem *i*. *Celſi k* Cnidios ſecuti Medicos Ἀτροφία & Καχεξία: quanquam poſterius nimis ferè generaliter. *Contabeſcentia à vermibus dorſi l* in infantibus circa dorſum præcipuè in cute generatis, quos Noſtrates Miteſſer oder Zehrwürme / quod alimentum infantium abſumant, nominant. Nonnulli Crinones eos appellant; alii Dracunculos, ob ſimilitudinem cum dracunculis, qui Ægyptiis & Indis ſunt familiares, & in corporis partibus muſculoſis lumbricorum formâ ſeſe exerunt. *Quamq;* præterea *Cl. Senn. m* puerulos lactis, quod ſugunt, vitiô infeſtare, atque à lumbricis (ſeu vermiculô illô, cujus privatim & notanter peritiſſ. *Zacutus Luſ. n* recordatur) in inteſtinis ſtabulantibus; imò & faſcinô interdùm, incantatione ac veneficiis iis *o* induci docet. *Macies* ex Xyphoidis Cartilaginis procidentiâ ſeu depreſſione *p*, Lue Venereâ *q.*, Diabete, Lienteriâ, & omnibus immodicis ac enormibus corporis vacuationibus, ſponte vel arte factis, profecta. *Item* & quæ obſervatur in morbis chronicis, diuturno mœrore, luctu, curis gravibus, vigiliis jugibus, indeſinentibus literarum ſtudiis, inediâ, victu ὀλιγοτρόφῳ aut κακοχύμῳ &c.

5. Huc etiam trahenda *Gracilitas illa*, (de qua, *Zacutus r*:) ex *aſperæ arteriæ* ulcere diuturniore, cum tuſſicula quadam & febre, orta ex prohibita cordis ventilatione, propter iſtius ulceris diuturnitatem, incolumi tamen pulmone. Quæ potius *ſpuriæ* & *illegitimæ phthiſeos* titulô digna eſt, tùm quia huic obnoxii, non aliter quàm phthiſici tractantur; tùm quia non aſſequitur Medicus, ad quam aliam hujusmodi diſpoſitionem referat. Et talis *notha* contingere quoque poteſt ex parte *cauſæ*, cùm nim. in thoracis cavitatem prolapſæ deſtillationes intra dies 20 *ſ* in verum pus, propriæ & exquiſi-

g. *l. 2. de morb.*
h. *de intern. aff.*
i *5. epid.*
Zac. Luſ. prax. Med. admir. l. 1. obſ. 135.
k *l. 3. c. 22.*
l *Senn. l. 2. part. 2. c. 24. pract. Ionſt. Ideæ univ. Med. pract. l. 9. c. 4.*
m *de Infant. Cur. part. 2. c. 32.*
n *prax. Med. admir. l. 1. obſ. 133.*
o *Sennert. med. pract. l. 6. part. 9.*
p *Zac l. c. obſ 132. Senn. l. 2. part. 2. c. 26. prax.*
q *id. l. 6. part. 4. c. 23. pract. Zac. obſ. 134.*
r *l. 2. prax. hiſt. c. 10.*
ſ *Hipp. 7 aph. 38.*

quiſitæ Tabis cauſam, verti impediuntur, aut ex plevritide empyi facti intra 40 dies *s* repurgantur. s 5. aph. 15.

6. *Particularis* eſt in pupilla *t*, femore *u*, partibus atrophiâ *v*, paralyſi vel paraplexiâ læſis. Et nullum ferè datur in corpore membrum, quod geniô ſuo defraudatum, proboque & convenienti alimentô deſtitutum, vel intemperie aliquâ affectum in ſimilem extenuationem incidere non poſſit. Quin & Cor, autore *Plinio x*; & ipſi pulmones ſeorsùm intellecti, hoc ab affectu non immunes, in aurifabris præcipuè, chymicis ac qui circa metalla occupantur, imminuti ſæpenumerò, & fumô veluti exiccati conſpiciuntur *y*. t Gal. 10. de uſu part. c. 5. u 6. aph. ult. v Gal. de morb. diff. c. 9. x Barthol. Anat. tom. p. m. 232. y Senn. l. 2. part. 1. c. 2. pract.

7. *In ſpecie* tandem, κατ' ἐξοχὴν, &, ut obtinuit uſus apud Medicos, frequentiſſimè vera, propria, legitima, exquiſita & numeris omnibus abſoluta *Phthiſis eſt extenuatio totius corporis, quam febris putrida, continua, lenta, & tandem etiam interdum hectica, ab ulcere pulmonum orta inducit.*

8. *Generis* loco ἰσχνότητα *z extenuationem* ſeu maciem p.n. (ad differ. n.) ponimus: quia totum exhaurit Definitum, eſtq; affectus, & quaſi effectus, qui in ſcala morbi ætiologica ultimò ſupereſt, & qui principalem indicationem ultimò ad ſe rapit. *Differentiæ* partes agunt *reliqua Definitionis verba*, ut quæ præſentis Affectus verum & adæquatum aperiunt primò *Subjectum*, nim. *totum corpus*, quô modô à privatâ quarundam partium extenuatione diſcernitur: Deinde *Cauſas*, ſeqq. lineis ex penitiore aliquantùm altiùs enucleandas. Etenim omnia morborum genera hic confluunt, (notatu dignum!) tres cataphracti & validiſſimi hoſtes, qui ad naturam debellandam, quâ illorum unus facilè ſuperior eſt, feliciter ſibi invicem aditum muniunt, manus porrigunt, & concinnè catenatâ ſerie mœnia devicta ſubeunt. z Gal. comm. 7. aph. 16.

9. *Contabeſcentiæ phthiſicæ* proxima & immediata CAUSA eſt *Nutritionis fruſtratio* in toto corporis habitu, i. e. partibus, quæ intuentibus primæ objiciuntur *a*; genere nim. muſculoſo, oſſa cingente parteſque internas obtegente, minimè excluſis interioribus: Cùm vel ob virtutis naturalis imbecillitatem, vel alimenti quantitate aut qualitate peccantis vitium coctio illa privata, tertia appellata, quæ in ſingulis perficitur membris, aboletur: quoad ſenſum a Gal. μικροτεχν. c. 5.

 ſcil.,

ſcilicet, quô dijudicamus, partes non nutriri, quas indies tábeſcere videmus, quamvis reverà alantur. Nam aliàs non viverent. Sed alimentum adeò parvum eſt, ut ſenſum lateat.

10. *Atrophiam* determinatè producit *Febris*, quę calorę ſuo p. n. in corde accenſo, mediantibusque ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus effuſo, naturam labefactat, concoctionem alimenti impedit, id quod concoctum & appoſitum eſt abſumit, tandemque ipſam corporis ſubſtantiam triplicem depaſcitur.

11. *Febris* autem illa ortum habet *à purulenti inquinamenti colluvie, quæ in ulceroſis pulmonibus generatur.* Halitus namque putridi ac putidi cordi per venam arterioſam & arteriam venoſam communicantur. (Hæc enim vaſa à corde prodeunt, & in pulmones inſeruntur.) A vaporibus illis cor accenditur, accenſumque non poteſt, quin ejusmodi calidam intemperiem in reliquum inducat corpus. Nam cùm aliàs etiam à longiùs diſſitis partibus μίασμα tale purulentum cordi communicatum febrim producere aptum natum ſit: huic verò pulmones cordi inſtar ſubſterniculi & culcitræ *b*, cui molliter incubet, ſint ſuppoſiti, idque undiquaque ſemper amplexentur, tantoque nunc & tàm fœtido ſcateant pure, non poteſt non ſcaturigo illa caloris nativi, adeoque ipſius vitæ turbari, atque ita turbata in omne corpus perennè derivari.

b *Avicenn.*

12. Breviter & ſolidè. Puris generatio ſymptomaticam ſeu concomitantem trahit febrem *c*, quia pulmonis perroſi, & ſanguinis inquinati fermentatio quædam oboritur, dum videlicet vis expultrix acres noxiosque humores ſanguini dilectiſſimo naturæ filio, vitæque noſtræ theſauro permiſtos, à ſanis partibus excernere & eliminare ſatagit, non poteſt non ſegregatæ poſtmodùm materiæ πεπασμὸς purisque generatio ſubſequi: quâ ſive in fieri, ſive in facto exiſtente, calor naturalis jam ad luctam ſemel accenſus à collecto poſteà pure adhùc magis magisque, ſed ex accidenti, accenditur. Pus enim poros atque meatus obſtruens, fuliginum eventilationem non tantùm cohibet, ſed & novas ſubinde ſuppeditat, perennique contagio ſpiritus & utrumque ſanguinem inficit. Unde perennis quoque puris generatio, & hinc febris continuatio mutuas

c 2. *aph.* 47.

tuas ſibi tradunt operas, adeò, ut circulari quadam generatione pus atque febris perpetuò ſibi invicem occurrant. Sique ob lentum, quô procedit, gradum, aliquando abeſſe in vera phthiſi videatur febris: videtur ita, non eſt: delitеſcit ſaltem & ceſſat paululùm, ſed inſidiosè. Id quod potiſſimùm evenit ob mendosè curatum ulcus *d*, cùm ex intervallis ſanie præ aduſto calore reſiccatâ cruſtoſum illud redditur *e*.

d *Galen. l. 4. de loc. aff. c. 5.*

e *Zac. l. 2. prax. hiſt. c. 10.*

13. Ex quibus ſole meridianô clarius, *febrem* adeſſe, eamque, quoad ideam ſuam, *putridam, continuam, lentam*, quæ tamen progreſſu temporis *hecticæ* naturam induere poſſit. Principio enim cùm pulmonum exulceratio adhùc levis exiſtat, calor item & cætera hecticæ ſigna deſint, in eam tum temporis nondum degenerâſſe febrim, palam eſt. Quin tamen degenerare queat, haud dubium *f*, quum febrilis ille putridus & oppreſſus calor, poſtquam fluidum abſumſerit pabulum, roridam humiditatem, per particularum ſpatia diffuſam, nec habeat ampliùs quô ſatietur, molem partium, ſeu adipoſam carnoſamque ſubſtantiam, ſolidam undiquaque infarcientem neceſſariò aggrediens, ipſas denique partes fibroſas, quibus ceu baſi reliquæ innituntur, deperdat & annihilet: imò duriores etiam exſiccare videatur, ut tandem in homine præter cutem oſſibus obtenſam foris nihil ferè cernatur.

f *Mercurial. de Med. Ventr. aff. l. 2. c. 7.*

14. Seu ut acutus *Zacutus g* eleganter loquitur: *cùm impurum, atq; plus juſto excalfactum ſic affectus pulmo aërem cordi impertiatur ſemper, nequit, ut decet, cordis viſcus eventilari; quare excandeſcens, & gliſcens, neceſſe eſt, ut propriam partis humiditatem, quâ nutritur, p. n. depaſcatur calor, & inde carnoſum genus & demum ſolidas partes depopuletur. Hoc ita perpetuò accidere*, præter veræ hecticæ cauſas quadantenus expoſitas, *palàm faciunt in vera phthiſi comparere ſolitæ ipſius lotij ſuperficies oleagineæ*, telis araneorum haud abſimiles. *Febriculam identidem notabis æqualem, niſi à cibo hora una aut altera paululùm invaleſcentem, cæteraque veriſſimæ febris hecticæ indicia, quæ* Galenus *h retulit.* Nil tamen obſtare videtur, quin cum dictis febribus aliæ etiam complicentur, vel erraticæ, vel tertianæ, pro humorum extra vel intra vaſa contentorum diverſitate *i*.

g *l. jam c.*

h *l. 1. de diff. febr. c. 10.*

i *Senn. de phthiſ. in pract.*

15. *Ulceris* tandem (cujus ſubjectum hîc pulmo eſt, cum

omni-

omnibus ſuis partibus: parenchyma videlicet, ſeu ſubſtantia carnoſa, cum bronchiis ſeu cannis, vaſis & membranis:) *CAUSAE internæ proximæ* ſunt omnis generis *humores acres atq; mordaces*, qui ratione putredinis, *& acredinis ſuæ* vel *connatæ*, ut bilioſus & ſeroſus; vel *adſcititiæ & acquiſitæ*, (puta ex nimiâ morâ, copiâ, vel denegatâ ventilatione) ut pituitoſus & ſanguineus, erodendi vi pollent. Quique *vel in & ex pulmonibus ipſis generantur, vel aliundè ad illos transmittuntur*. *In pulmonibus* quidem, partim *ob eorundem idiocraticam conſtitutionem vitioſam*, ad corruptionē & conſequenter phthiſin ſponte ſuâ propenſam; utpote nimiam mollitiem, flacciditatem, humiditatem & infirmitatem, qualem nonnulli *à primo ortu ſibi congenitam* habent: nonnulli *etiam à parentibus hæreditario quaſi jure k* trahunt. Nam, ut *Cl. Senn. l* loqui amat, *quemadmodum liberi parentibus ſæpe ſimiles ſunt, quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Unde*, addit, *in quibusdam familiis tanquam morbus hæreditarius graſſatur phthiſis, nullâ etjam humoris ad pulmones deſtillatione aut transmiſſione accedente*, ut videantur à parentibus liberi morborum perinde fieri ac poſſeſſionum hæredes. Et ſicuti, *qui viret in foliis, venit à radicibus humor: Sic patrum in natos abeunt cum ſemine morbi.* partim *ob eosdem alio præter hunc modo malè affectos*, cùm vel *intemperiem* contrahunt, ob humores peccantes in iisdem ſtabulantes: vel *continuitas* eorum ſolvitur, laxatô, eroſo, rupto, ſeu, unà cum transfixo thorace, vulnerato vaſe: Ubi extra φυλακὴν ſuam conſtitutus ſanguis grumeſcit, putredinemque, & ex illa acrimoniam concipit. Item introrſum ruptâ vomicâ, relicto ex peripnevmonia aut variolis ulcere, generatis in parenchymate vermiculis *m* &c. *Ab aliis partibus* vicinis materia ſuggeritur, utpote ab inflammata membrana, quæ thoracis cavitatem intrinſecus ſuccingit, in plevritide *n*; mediaſtino item & diaphragmate: larynge in angina *o*. Frequenter etiam ex capite materia, quæ catarrhi nomine venit, in pulmones præcipitatur, naturâ ſuâ jamdum qualitatis corroſivæ.

k *Fern. l. 5. παθ. c. 10.*
l *l. 2. part. 2. c. 12. prax.*
Gal. 4. de loc. aff. c. ult.
m *Schenck. l. 2. obſ. 51.*
n *5. aph. 8. & 15.*
o *5. aph. 10.*

16. *Internæ mediatæ* ſeu antecedentes cauſæ ſunt *humores vitioſi* in corpore collecti, non quidem actu ipſo acres & erodentes, quod ad exulcerationem proximè requiritur, at tamen ad qualitatem ejusmodi induendam faciles, qui poſtea, ubi vel à capite catarrhoſo,

rhoſo, vel utero in ſuppreſſione menſium *p*, vel hæmorrhoidibus p. n. clauſis *q*, vel quacunque alia parte ad pectoralia confluxerint, inibique loco calido & humido diutiùs æquo retineantur, fermenteſcunt tandem, putreſcunt, corrumpuntur, & acrimoniam acquirunt penetrantem, quâ ad tenellam fungoſamque pulmonum carnem exedendam tùm exiſtunt ſatis validi.

p *Hipp: l. 1. de morb. mulier.*
q *6. aph. 12.*

17. Quò facit ille *habitus corporis phthiſicus*, quem *Hipp.* *r* & *Gal.* *ſ* depingunt: Pectus nim. anguſtum & reſtrictum, ut à tergo in morem alarum promineant opertæ ſcapulæ, collumque tenue & procerum. Vocant hâc conſtitutione deformatos *πτερυγώδεις καὶ φθινώδεις* (quæ tamen poſterior vox tam actu phthiſi correptos, quàm ad eam ſolùm propenſos notat *t*.) Et ſanè ſi ad hanc cauſam ſimul accedat nativa pulmonum imbecillitas, de qua paulò antè, & caput debile, quod promtè impletur, & plures indè deſtillationes fundit, facillimus in phthiſim metuendus eſt lapſus.

r *in epid.*
ſ *in comm.*
t *Gal. comm. 4. aph. 8.*

18. His etiam non incommodè adduntur: *Defectus uvulæ* ſeu columellæ *u*, unde deſtillationibus, aërique frigidiori & minùs temperato liber ad pulmones datur tranſitus. *Pulmonum cum latere coalitus*, ſeu ad latus prolapſus, unde, præſertim poſt concitatiorem motum, & conſcenſionem locorum montoſorum, acclivium & ſublimium pulmo non ſatis poteſt contrahi, ut id, quod in arteria aſpera, vel lævibus p. n. continetur, excutiat & expellat. *Eorundem in numero defectus. Anguſtia bronchiorum. Tubercula cruda, grandines x, calculi y, oſſa z in pulmone genita.*

u *Mercurial. de M. Ventr. aff. l. 2. c. 7.*
x *Gal. 4. de loc. aff. c. 8..*
Senn. in pract.
y *Paul. l. 3. c. 31.*
z *Columb. l. 15. Anatom.*

19. *Aetas* item *νεανίσκων α*, ſeu quæ eſt ab anno 18 ad 35 *β*, h. e. adoleſcentia, quæ incipit ab anno ætatis 18, & extenditur usque ad 25; & juventus, quæ orditur à 25, & terminatur 35. His ætatibus, inquit ſummus artis noſtræ Dictator *γ*, contingit *phthiſis μάλιστα*: Non quidem ſecundùm ætatis naturam, & *per ſe*, ſed *ex accidenti* tantùm: nimirum ob errores, quos adoleſcentes & juvenes in cibo, potu, exercitiis corporis, animique pathematibus frequentiùs committunt, quàm ſenes, quos ob vivendi rationem cautiorem & moderatiorem magnam partem minùs ægrotare *idem* *δ* ſtatuit, quàm juvenes. Eſt quoque in *νεανίσκοις* ſanguis copioſus, bilioſus & fervidus, qui aut ob nimiam copiam venas diſtendit, easque vel

α *3. aph. 29.*
β *5. aph. 9.*
γ *l. c.*
δ *2. aph. 39.*

rumpit, vel ſaltem orificia earum aperit: aut ob calorem & tenuitatem ſuam illas aperire & emanare poteſt. Unde fit, ut poſtmodùm ſanguis extravaſatus putris & acer redditus, facili negotiô hoc introducat malum. Quod aliis ætatibus non adeò metuendum, cùm *vel* ſanguis iis ſit paucus, calor exiguus & acrimoniæ expers; ut *ſenili*: *vel* major ſanguinis pars, qui etiam per ſe mitior, benignior, & ob id minùs corroſivus, ad nutritionem & augmentationem à natura adhibeatur, ut *puerili*.

20. *Sexus*. Fœminæ ob complexionem frigidiorem & humidiorem, atque ideò fluxionibus magis expoſitam, pulmones molliores, & menſium ſuppreſſiones ad hunc morbum ſunt procliviores. Quamvis Viri eô magis afficiantur: quod tamen non tàm eorum temperiei calidæ imputandum, quàm errori potiùs cuidam circa res n. n. commiſſo, ad quem perpetrandum viri plerumque alacriores ſunt & promtiores ipſis fœmellis.

21. Ex *cauſis externis* quæ *immediatè* pulmones infeſtare ſolent, primas tenere videtur *Contagium*, quô mediante ad plures hunc morbum ſerpere poſſe *teſtes* ſunt *Ariſt.*, qui ε inter morbos contagioſos phthiſin quoq; numerat; & *Gal.*, non tutam ſatis cum phthiſicis converſationem eſſe monens ζ. Adſunt & fide dignorum Virorum *hiſtoriæ*. *Phil. Salmuth* η tres introducit Marchiones Brandeburgicos adoleſcentes, brevi temporis intervallô phthiſi mortuos, unum nim. poſt alterum. Cauſam fuiſſe relatam in præceptorem phthiſicum, quocum dies noctesque convixerant, & eâdem mensâ perpetuò uſi fuerant. *Aug. Thonerus* θ viri cujusdam Ulmenſis tres memorat filios, quorum natu minimus annum ætatis 24 excedebat, qui omnes ſpatiô annuô phthiſici è vivis ſunt ſublati, cùm etiam parentum neuter illi morbo obnoxius eſſet. Nec *ratio* aliter ſuadet. Emittunt enim tabidi, præcipuè qui ad ἀκμὴν morbi redacti jam deploratæ videntur ſortis, halitum putridum & cadaveroſum, non ſanè omnis malignitatis ac venenoſitatis expertem, in aërem commune aptiſſimumq; effluviorum vehiculum: Hunc poſteà aërem ἀποῤῥοίᾳ καὶ νοσηρῇ ἀποκρίσει, nequiſſimô ſeminiô fœdatum propiùs adſtans inſpirat, &, ſi pulmonibus eſt mollibus, adque corruptionem paratis, (omne namque recipiens recipit ad mo-

ε *7. probl. 8.*

ζ *1. de diff. febr. c. 2.*

η *Obſ. med. cent. 3. hiſt. 64.*

θ *Obſ. med. c. de phthiſ.*

dum

dum receptivitatis ſuæ) facili negotiô ſimilem in ſe inducit tabem.

22. Ut ergò non ſint audiendi, qui poſthabitis hiſce & autoritatibus, & experientiis, & rationibus, quenquam hôc periiſſe contagiô negant. Nimiô verò in metu ſunt, qui inexplicabili ratione ad parietes, trabes & univerſum cubiculum contagium hoc tranſire docent, & proinde poſt tabidorum obitum lectulos & ſuppellectilia comburere, parietesque dealbare, jubent. Sed ne quid nimis! Neque illud ferè ſatis vero videtur ſimile, quod apud *Plinium* ι de gente quâdam Pharnacâ narratur, cujus ſudor ſolô contactu tabem inducere perhibetur: niſi fortè dixeris, abditâ quâdam & prorsùs indicibili proprietate, toti pulmonum naturæ adverſiſſimâ illud fieri, quemadmodum de lepore marino (qui, eôdem *Plin.* κ teſte, viſus etiam venenum eſt) ſpecificâ ejusmodi, puta tabificâ, veneno ſitate in pulmones agente *Galenus* λ affirmat μ. Canum quoque & felium ν in ſecando emiſſum aut aliàs eructatum halitum phthiſiferô quôdam venenô infectum eſſe ajunt.

ι *l. 7. c. 2.*

κ *l. 32. c. 1.*

λ *Gal. l. de ther. ad Piſon.*

μ *Senn. l 6. prax.*

ν *Matthiol. in Dioſc. l. 6. c. 25.*

23. *Cauſarum externarum remotar.* nomine veniunt *res Non-naturales* medicis dictæ, ſiniſtrè uſurpatæ: quæ nim. *aſſumuntur, geruntur, foris nobis adveniunt, excernuntur ac retinentur. Aſſumimus* er. vel attrahimus perpetuò ipſis pulmonibus inevitabili neceſſitate *Aërem*, qui ſi primarum qualitatum unâ aut pluribus peccet, mediatè ad hujus morbi generationem facere poteſt. Talis eſt *auſtrinus* & *aquilonaris*, quorum *is* materias reſolvendo, aut cerebrum nimis humectando & implendo; *hic* verò conſtringendo, vaſa denſando, atque hanc ob cauſam ad rupturam aptiora reddendo; tuſſim etiam crebram atque θωμώδη movendo, ut pulmonis vaſa inde vel aperiantur, vel rumpantur, phthiſim creare valet. *Duas* enim *has tempeſtates morbi ſeqvuntur tabifici*, inquit *Galenus* fortiſſ. medicorum anteſignanus ξ, *tum ſummè frigidam, quâ vas aliquod inſtrumentorum reſpirationi inſervientium rumpatur, tùm calidam humiditate adjunctâ, quâ caput repletum ad pulmonem fluxiones ableget.* Sic & eſt *autumnalis*, qui, ut ob ſuam, in primis qualitatibus inæqualitatem, aduſtos prægreſsâ æſtate in corpore humores, viresque debilitatas morbifer audit ο, ita præprimis ad phthiſin propenſos inſigni-

ξ *comm. 3. aph. 16.*

ο *Gal comm. 3. aph. 9. & ſeq.*

π Hipp. 3. aph. 10. & 22.

ſigniter offendit π. Idem efficit omnis tandem *aëris* conſtitutio à cauſis cœleſtibus & elementaribus in *frigidiorē* & *humidiorem* mutata.

24. Quod præterea aſſumimus *cibus* eſt & *potus*, quorum *quantum*, *quando* & *quomodo* minùs diligenter obſervata hîc etiam negotii non parùm faceſſunt; quum ingluvies & crapula cruditatatum genitrix ſit fœcundiſſima, & ob id non minus verè quàm facetè nutricula medicorum dicta: præſertim tamen *quale*; ut ſi cibi ſint acres, mordaces, ſalſi, nimis aromatizati, qui humores in corpore acuunt: Frigidi & humidi, craſſi, lenti, glutinoſi, qui humores ſui generis, maximam partem pituitoſos, dant: Corrumpi faciles, cujus farinæ ſunt fructus ὡραῖοι. Potus aquæ frigidæ multus: cerevisiæ recentis & turbidæ; vinique generoſioris, potentis & nondum ſatis defæcati frequentior uſus. Medicamenta nimiùm vacuantia, nimis fortia & acria; frigida item, & humida aliquandiù continuata.

25. Quæ *gerimus*, & quæ *extrinſecùs nobis occurrunt*, ſunt omnis generis motus & exercitia, vel nimia, & à paſtu ſtatim inſtituta, vel planè intermiſſa, oneris gravioris geſtatio, curſus velocior, lucta, ſaltatio, equitatio, vociferatio intenſa, riſus effuſior, tibiarum & tubarum fortis inflatio, conatus in partu ρ, vomitu σ, excernendis recrementis nimius, tuſſis validior. Jactus, ictus, percuſſio, caſus, vulnus. Balnea frigida, naturalia & arte parata. Somnus & vigiliæ modum excedentes. Lucubrationes aſſiduæ. Triſtitia, ægritudo & metus, tabificæ illæ mentis perturbationes τ, alia.

ρ Hipp. l. d. aër. loc. & aq.
σ 4. aph. 8.
τ Cic. 4. Tuſcul.

26. Excernenda *quæ retinentur*, & retinenda quæ ultrà debitum modum *excernuntur*, hîc quoque non parùm nocent: ut ſunt fæces alvi, & quod vomitu ejicitur, urina, ſudor, ſemen, ſanguis menſtruus & hæmorrhoidalis, aut aliàs ex conſvetudine vacuandus, purgamenta puerperii &c. Quorum omnium excretio & retentio maximè attenditur.

27. DIFFERENTIÆ propriè & in ſpecie dictæ *Tabis* ad varietatem Cauſarum variant, & poſſunt earum tot conſtitui, quot numeratæ ſunt cauſæ, quas omnes hîc à capite repetere, actum eſt agere, & otiô abuti. Felicioris tamen *Curationis* ergò ſequentes recenſere, non ab re erit.

28. Ratione *modi generationis* eſt alia *Congenita*, à primo ortu inhærens, cujus cauſa, aut diſpoſitio ad illam contrahendam *vel* ex parentibus huic obnoxiis unà cum ſemine & ſanguine materno hauritur, diciturque *hæreditaria*; *vel* ſaltem ob conformationis aliquod vitium, parentibus minimè morboſis, obtingit, & vocari poteſt *connata in ſpecie*: Alia *Adventitia*, quæ jam genitos ex vitio corporis proprio & prava diæta infeſtat. Et hinc *Idiopathetica*, cujus cauſa in pulmonibus exiſtit, & etiam in illis eſt genita: vel *Sympathetica*, quæ à tali cauſa profecta, quam partes aliæ pulmonibus communicârunt. Quædam *per Contagium, cœcaq;* υ, *&* ἀῤῥήτῳ ἰδιότητι *agentia* inducitur: quædam vero per *propriam* & *manifeſtam cauſam*. υ Fern. 5. mel. c. 10.

29. Ratione *temporis* ac *durationis*, alia *confirmata*, *inveterata*, habituata & diuturna eſt, in qua præter faciem hippocraticam φ reliquorum ſymptomatum congeries plerumq; apparet uberior: alia *recens* & *incipiens*, in qua mediocris eſt conſumtio, fibroſâ partium ſubſtantiâ nondum pesſundatâ; reliquaque ſigna mitiora & minùs terrifica. Ratione *modi invadendi, præceps, cita* & quaſi acuta, brevi temporis ſpatiô corpus conſumens: vel *lentè*, pedetentim & gradu teſtudineô *repens*. Unde ratione *magnitudinis*, *intenſior* & *remiſsior*. Poteſt tandem etiam dividi ratione *ſexus* & *ætatis*. φ Hipp. 1. prognoſt.

30. SIGNA *Diagnoſtica*. Funeſtum hoc malum, quùm recens ac in principio ſolertiſſimam requirat indaginem, ubi curationem tantùm ſuſcipit, non inutile erit *incipientis* aut *brevi futuri notas ſuſpicioſas* primùm perluſtrare. Sumuntur autem illæ ex *diſpoſitione corporis*, qualis eſt φθινώδης illa ſuperiùs deſcripta, gibboſitas, caput debile: ex *ætate*, ut eſt adoleſcentum & juvenum: ex *anni tempore*; idque cumprimis reſpectu aëris, & prægreſſæ vel præſentis victûs rationis: ex *præcedentibus* quibusdam *morbificis*, qualia ſunt parentum & conſanguineorum obitus ex phthiſi, corpus quodammodò emaciatum, quod cibô ſumtô non reficitur, tuſſis frequens & pertinax, eaque ſæpè ſaltem parva, *vulpina* dicta, quâ ſimul cruenti aliquid ſine doloris ſenſu extunditur, gravitas aliqua pectoris, cum difficiliori anhelitu, deſtillationes diù perſeverantes acres & mordaces, ſuppurationes in pectore, ulceroſa arteriæ aſperæ conſtitutio &c. Cæteris tamen paribus: ut hinc certius tutiusque

 fuerit,

fuerit, notas illas *collectivè* & *per συνδρομὴν* ſumere, quàm *ſeorſim* & *diſtributivè.*

31. *Perfecta* autem & *conſummata phthoë* ex *ſignis* cognoſcitur evidentioribus & augmentum cumulatiùs ſumentibus. Ex quibus *pathognomonica* dicta præcipuè petuntur ex *functionibus læſis, excretis*, & tandem *corporis accidentibus* ſeu mutatis qualitatibus. *Primi ordinis* eſt *febris*, de qua th. 10. 11. & ſeqq. actum, quæ augeri aſſumtô cibô, & ἀνάβασιν quandam facere videtur, donec cibus eſt diſtributus: (nim. ob halitus inde exſuſcitatos. Nam *calor*, ſcribit *Galen.* χ, *qui quietus antè deliteſcebat, excitatur à vaporibus, qui ſolidis partibus exſiccatis in alimoniam cedunt. Id quod videre licet in calce vivâ, cui ſi aqua affundatur, vapor multus inde excitatur: aut ſi quis in balneo ignitis lapidibus aquam affundat, copioſius calor, aquâ in vapores calidos reſolutâ, exſurgit.* Notanter verò monet *Trallianus* ψ, *non adeſſe hîc verum augmentum, ſed potiùs argumentum in profundo latitantis caloris.*) ſæpeque exacerbata ita per noctem durat, (cujus rei rationem triplicem dat *Mercurialis* ω: *Quia noctu majores fiunt colliquationes, majores evaporationes, & propter ſilentium ſenſuumq; à curis vacationem cuncta mala noctu ſolent acerbiora videri, quàm interdiu:*) & ſentitur calor maximè in genis, aliàs lividis, (partibus ventris ſupremi, evaporationibus ex inferioribus præcipuè expoſiti) manuum volis, ac plantis pedum, (quia arteriæ his in locis carne numeroſâ ſunt deſtitutæ.)

χ *l. de diff. febr. c. 2.*

ψ *l. 12. c. 4.*

ω *de Phthiſ.*

32. *Tuſſis aſſidua* & *ferina* cum ſonitu gravi & vibrante, ex penitiſſimis, & quaſi inani quôdam cavô productô, qui tamen benè attendenti maximam partem ad interiora potiùs reſonare auditur: Cujus cauſa partim ſunt defluxiones irritantes, partim materia jamdum purulenta & ſanioſa in ulcere pulmonum genita, quæ & copiâ ſuâ pulmones gravat, & præstereà qualitate putidâ, facultatem eorum expultricem ad continuam expectorationem ſolicitat, quæ expectoratio ob laceratum viſcus (follem perforatum) tali poſtmodum ſonô profertur.

33. *Reſpiratio difficilis*: Cujus in genere cùm *tres* ſint *cauſæ*, virium videl. imbecillitas, vehemens in corde pulmoneque calor, & viarum ſpiritus anguſtia α; omnes verò hôc in affectu reperiri certum ſit, non eſt dubitandum, anhelitum excitari exinde gravem.

α *Gal. 4. de loc. c. 7.*

Læſis

Læſis ſiquidem actionis alicujus organis, quomodo actio ipſa non erit læſa? Ut adeò perperàm quis dixerit cum *Mercuriali* β hanc ob rem in *Avicennam* æquo vehementiùs invecto: *Phthiſim propriè non habere anhelitus difficultatem, immò facilem potiùs.* Hinc & *vox* Tabidorum eſt *gracilis* & exilis, à quibusdam quaſi per arundinem γ reddita.

β *l. 2. c. 7. de aff. m. ventr.*

γ *Hipp. l. d. internn. aff.*

34. *Pulſus inæqualiter* ſe habent: ſunt enim modò *duri*, ob calorem corpus exſiccantem, modò *molles*, ob materiam humidam arterias humectantem: nunc *languidi*, nunc *celeres*, pro caloris febrilis mutatione. *Laßitudo*, quam *gracilitatis* vocant, & ſumma tandem virium imbecillitas, ob nativi caloris paupertatem, boni ſanguinis paucitatem, ſpirituum exiguitatem, & totius corporis maciem. *Sitis vehemens*, propter interiorem ventriculi tunicam, vel ardore febrili marefactam, vel humore acri imbutam. *Cibi faſtidium* ob ſuccos putridos & corruptos, aciditatis tamen expertes, qui orificium ventriculi occupant. Nonnulli jam morti proximi, *mente* ſolent *errare*, id quod accidit ſpirituum animalium vitiô; quod contrahunt illi ex vaporibus calidis ab inferioribus partibus communicatis.

35. Quoad *Excreta.* Cùm plurimæ phthiſes ſordidum & ſanioſum commonſtrent ſputum, &, quicunque tale quid expuunt, ſi intra 40 dies non repurgentur, phthiſici evadant δ, obtinuit uſus, ut tabidorum exploratio à ſputo purulento pendeat ferè, ſi cætera etiam appareant ſigna. Et ſi pituita quædam craſſa, ut ſæpe fit, puris ſpeciem mentiatur, docent vulgò, à *pure phlegma* diſcerni, quod *illud* vel per ſe, vel igni ε, carbonibus aut metallo candenti injectum, fœtidum odorem reddat, qui in *hoc* non deprehendatur. Verùm & pituitam interdum & per ſe, & prunis impoſitam, ſicut alii quoque humores vel putrefacti, vel putidô locô contenti, vel ſaltem per illum lati ſolent, non æquè ac pus fœtere, quid eſt, quod obſtet? Alii pituitam albam, pus ſubcineritium eſſe perhibent. Verùm quò pus candidius, eò eſt melius ζ. Quidam pus in aquam tepidam (nonnulli malunt in ſalſam, aut, ſi haberi queat, marinam) conjectum, fundum petere ajunt, pituitam non item. At non omne pus hoc præſtat: Et pituitam lentam, viſcidam & conglobatam æquè ſubſidere certô certius eſt. Inveniſſe tandem

δ *5. aph. 15.*

ε *Hipp. 5. aph. 11. & l. 2. de morb.*

ζ *id. l. 1. progn. text. ult.*

putant,

putant, quod pueri non in faba, qui materiam in aquam exputant, ſi ab expuitione ſtatim ſpargatur, & poſteà in fundum concedat, certò pus eſſe pronunciant: quæ verò vel omninò non, vel conglomerata deſcendat, phlegma clamitant. Sed & illis vix erit, quò impunè ab Aretæo evadant, dum n dicit, nec ἀλόγως: Qui igne aut aquâ humiditates hîc explorat ac notat, videtur haud ita multùm phthoën dignoſcere.

ι. d. ſign. & cauſ. diuturn. morb. c. 8.

36. Omnium certiſſimum tutiſſimumque videtur, quod in excreatione hîc, quæ ſive cruenta ſemper, ſive purulenta contingat, notandum attentiùs: Cùm nim. putres & fœditum odorem (putredinis ſobolem) ſpirantes pulmonum portiones, ac bronchiorum & vaſorum ramenta, aut cruſtulæ, quas Græci ἐφελκίδας vocant, tuſſi, eâque gravi & ab imô prodeunte pectore ſimul rejiciuntur. Tum enim pulmonem, tàm facilè in fruſta ſolubilem, vel totaliter, vel partialiter eſſe putrefactum, neminem dubitare exiſtimo. Et hac de cauſa anima quoque tabidis graviter olet.

37. Sudores per ſomnum copioſiſſimi erumpunt, ex imbecillitate facultatis naturalis, quæ & naturales & excrementitios humores retinere ampliùs nequit. Hæmorrhagiæ narium frequentiores, ab humorum acrimoniâ & caliditate, vaſorumque debilitate. Urina interdum conſpicitur, præſertim ab initio morbi, punctulis oleoſis conſperſa, quales ferè ſunt, quæ in ſummo refrigerati juſculi concreverunt θ: idque ob σύντηξιν. Solent & phthiſici, inquit, Mercurial. ι, nocturnis pollutionibus frequentiſſimè tentari: quoniam, addit ex Ariſt. κ, in iis fiunt colliquationes acres, quæ ad vaſa ſpermatica pertingentes excretricem facultatem irritant. Alvi profluviô tandem corripiuntur, propter concoctricis & retentricis ventriculi & inteſtinorum imbecillitatem, nec non humorum etiam corruptionem: ob quam & pediculorum copiâ infeſtantur.

θ Zac. d. phthiſ. ι de cognoſc. & curand. aff. l. c. κ 3. probl. 31.

38. Quod mutatas corporis qualitates attinet, defluunt capilli, ob pabuli defectum & cutis ſiccitatem, perinde ac plantæ in terra arida & exſiccata, aut aliàs convenienti negatô nutritu, marceſcere, & arboribus folia decidere ſolent: Forſan & ob humorum corruptionem, pilorum radices corrodentem. Pedes intumeſcunt propter caloris langvorem, concoctionis imperfectionem, crudorum humorum, & ſeroſi aquoſique liquoris generationem. Ungves incurvantur,

vantur, abſumtâ carne, quæ in ſummitate digitorum eos firmabat & ſuſtentabat: *undè ſcribit Galenus, Hippocratem appellâſſe phthiſin morbum ferinum, eò quòd phthiſicorum ungues perindè curventur atq; ferarum.*

39. *In facie* viſuntur nares acutæ, labra liventia, tempora collapſa, oculi cavi, ac ſi in foveis eſſent reconditi, palpebræ aridæ, ut vix attolli queant, aures frigidæ & contractæ, îmisque partibus, ubi lobi ſunt, leniter verſæ, color lividus & plumbeus. In *collo, thorace, abdomine, manibus & pedibus* (niſi fortè hi in tumorem attollantur) macies, extenuatio & exſiccatio ſumma. *Cutis* in toto corpore lurida, arida, venæque illius, quæ anteà latebant, conſpicuæ, totoque ductu lividæ: ut miſerandâ hâc affectus homo formâ quaſi vivum videatur ſceleton, oſſa & pellis totus. Et id proptereà, quoniam calor nativus penè extinctus, carnes, pinguedo, humiditas & ſpiritus maxima ex parte evanuerunt, atque adeò loca & ſpatia multa relicta ſunt inania. *Hæc ergo recenſita quò plura & graviora ſeſe nobis conſpicienda præbent, eò auctius & periculoſius ſignificant malum; quò pauciora & mitiora, eò levius ac minùs confirmatum.*

40. Quæ prætereà *ſigna diſtinctiva & differentiarum* hîc obſervanda veniunt, cauſæ palàm facient, quas *partim* ab ipſo ægrotante cognoſces, qui omninò de ſalute ſua ſolicitus, unde hoc malum ipſum invaſerit, diligenter ruminabit, & anxiè tibi proponet; *partim* etiam propriâ mentis indagine aſſequéris: Nùm videlicet morbus ipſi ſit hæreditarius, aut aliô modô nativus, nùm aliquis præceſſerit affectus hunc facilè generans, nùm deſtillationibus ſit obnoxius, nùm ratione ætatis, ſexus, ſtructuræ thoracis & ſimilium, ad hoc malum ſit proclivis, nùm febris adſit, & cujus typi, quomodò ventriculus, hepar, lien ſeſe habeant &c. An percuſſus patiens, ictus aut lapſus fuerit, an intemperanter vixerit, vel aërem habuerit minùs clementem, vel ab exercitiis aut laboribus quibuscunque hoc mali ſibi contraxerit, vel fortè vacuatio quædam ſolennis ſuppreſſa, curæ, mœſtitia, & id genus alia præceſſerint.

41. Dolor fermè nullus aut obtuſus hoc ulcus conſequitur, ob ſubſtantiam pulmonum ex nervorum defectu ἀναίσθητον: quô ab ulceratâ tracheâ, plevrâ &c. differt. Quâ verò parte, dextrâ an ſiniſtrâ ſit affectus pulmo, querelas patefacturas quidam autumant,

mant. Sed, ut dictum, nulla quandoque adeſt dolentia. Arbitrantur alii, percipi illud in latere, in quo non decumbitur, eò quòd viſcus affectum veluti ſuſpenſum maneat, ſicque aliqualem inducat gravitatem. Sed verum hoc duco in viſceribus tumore affectis, qui hîc longiſſimè abeſt. Cingunt alii pectus circumcircà filô aquâ ſanguinis dracon. madefactô, & quâ parte citiùs ſiccatur, ibi minera eſt.

42. PROGNOSTICA. Grave & periculoſum eſſe malum *phthiſin*, & ubi altiores egerit radices, *curationem difficillimè* admittere, præter *medicorum celeberr. autoritates*, ipſiſſimamque *experientiam*, *rationes* teſtantur firmiſſimæ. Ulcus enim pulmonum fons & cauſa hujus mali præcipua, quò minùs curam ſuſcipiat, impedimento eſt motus eorundem continuus. Cui prætereà accedit depravatus ille & vehemens motus, videlicet *tuſſis* creberrima, citra quam excrementa in molli & ſpongioſa illa carne hærentia, expurgari nequeunt, quin ſimul indies magis magisque lædantur pulmones. Medicamenta inſuper per œſophagum aſſumta tantô intervallô ægrè ad locum affectum usque penetrant, & quod illorum eò pertingit, modicum eſt, nec tanto tamque gravi affectui viribus par. Exiguumq; illud, quod per aſperam arteriam ad pulmones deſcendit, longè non ſufficit. Omitto loci conditionem, qui & per ſe humidus, & humori deſuper præcipitando perpetuò ſubjectus, conſolidationi multùm officit. Reddit quoque febris adjuncta & hanc ſequens corporis conſumtio curationem difficilem: Febris enim & macies humectantia requirunt, quæ ulceri nocent; contrà ulcus detergentia & ſiccantia poſtulat, quæ febri & corporis conſumtioni non conveniunt. Unum quod jubet, alterum disſuadet. Omnia concordare ad interitum, diſcordare ad ſalutem videntur.

43. Non tamen ſtatim ſanandi omnimoda clametur impoſſibilitas, ubi phthiſis eſt incipiens, ita ut ulcus leve & ſuperficiarium adhùc exiſtat; non hæreditaria, ſine connato thoracis aut pulmonum vitio tabifico. Tùm enim, ſiquidem maturè cognoſcatur, quod palmarium eſt, & à perito ſolerteque medico celerrimè ei occurratur, antequàm contingat inflammatio effatu digna λ, curationem etiam non-palliativam ſuſcipit: patiente tamen etiam morigero, & τοῖς ἔξωθεν ritè comparatis; vel ſaltem pleriſque ex

λ *Gal.* 5. *m. m.* c. 8. 13. & 14.

ſena-

ſenario ſignorum hippocraticorum μ numero faventibus. Nam & *Galenus* tabidos ad Tabias mittit ν, & lac iis præſcribit. Et *Celſus* atque *Aretæus* longas navigationes hîc præcipiunt. Et paſſim annotata curatorum phthiſicorum exempla reperiuntur ξ. Quin etiam veræ phthiſeως *curam* ab *Hippocrate* & plurimis *præſtantiſſimis Medicis* præſcriptam habemus: ſcilicet ut vel prævideamus venturam, & caveamus in tempore; vel, ſi jamdum ultra artis humanæ poteſtatem progreſſa ſit, imploranti ægro, ut vel diutiùs ſuperſit, vel ſine majore moleſtia vitam tranſigat, opem ferre ſciamus. Ut taceam in deploratis ejusmodi morbis ſæpe *melius eſſe, anceps experiri remedium, quàm nullum, & dubiam ſpem ſemper certâ deſperatione eſſe potiorem* ο, quum *nonnunquam in medicina monſtra fiant* π, *& morbi curentur, qui habebantur pro ἀνηκέστοις.*

μ *2. prorrh.*
ν *5. m. m. c. 12.*
ξ *Meſ. c. d. phthiſ. Schenck. l. 2. obſ. 144. 145. 146.*
ο *Celſ.*
π *Averrh.*

44. Protrahitur præterea phthiſis ſæpè in multos annos. Nam reperimus ρ, phthiſicam quandam circa furnum & ignem quotidiè occupatam plus 28; & σ aliam circiter 25 vixiſſe annos. Et ſi ſervetur bona victus ratio, legitima pharmacia, pulmoque unâ parte tantùm ſit læſus, alterâ exiſtente adhùc ſalvâ; & homo aliàs ſanus, & ſatis adhùc ſit validus, fieri poteſt, ut diuturnam traducat vitam.

ρ *Matth. de Grad. in 9. Rhaſ c. 54.*
σ *Avicenn. l. 3. fen. 10. tract. 5. c. 18.*

45. Periculoſiſſima phthoë, & in propinquo mors eſt, quando putridæ pulmonum portiunculæ expuuntur τ, capilli defluunt υ, diarrhœa ſupervenit φ, & tandem ſputum retinetur χ. *Eousq; enim*, inquit Galen. ψ, *vivunt extenuati, donec extuſſire, & per ea, quæ expuitionem promovent, pulmonem expurgare poſſunt.* Expuitionem autem promovent thoracis muſculi, qui illum contrahunt & expuitionem juvant. Quandò verò ad extremum uſque ſunt extenuati, officium rectè facere nequeunt: ideoq; purulenta materia, quæ in ulcere collecta, ut & alia excrementa in pulmone genita intùs manent, & hinc ſpiritûs viæ obſtruuntur, ſicque tabidi per modum *ſuffocationis* intereunt.

τ *Gal. 4. d. loc. aff.*
υ *Hipp. 5. aph. 11. & 12.*
φ *id. 5. aph. 12. & 14.*
χ *7. aph. 16.*
ψ *comm. in eund. aph.*

46. Sed ne verba tantùm ægrotis dare videamur, dextram quoque ſalutiferam porrigamus, & quâ ratione CURATIO aggredienda ſit, brevibus exponamus, inchoantes ab INDICATIONIBUS. *Hæ* autem tendunt ad *phthiſin* vel *imminentem* vel *præſentem.*

tem. Si inſtet brevi *futura*, & *in fieri* adhuc verſetur, ulcere vel nullô, vel leviſſimô, & in ſuperficie ſaltem exiſtente, propter acrem, quæ nuper influxit, & adhuc jugiter influentem materiam, ne penitùs ingruat malum & latiùs ſerpat devaſtetque, *præſervatione* opus erit. Ideoque deſtillationes, hæmoptyſes, empyemata, peripnevmoniæ, ſuppreſſæ vacuationes, & ejusmodi prævia, non niſi phthiſin crepantia, *remotionem* ſui indicant. Sin verò *præſens, in facto* & palam omnibus exiſtat, diſpiciendum, utrùm *incipiens* ſit, *creſcens*, aut *confirmata* ac *deſperata.* Quoad *primum & ſecundum gradum* per indicationes *curatorias*, ne ulteriùs creſcendo morbus interficiat, adnitendum eſt omni opere. Quocirca pro graduum diſcrimine modò leviora, modò validiora, crebriùs, rariùs remedia eſſe adhibenda indicatur. Quoad *ſummum*: etiamſi omnis ſpes ſalutis jam ſimul contabuerit, haud tamen deſerendus eſt tabidus, ſed eidem, ſi non ad evitandam, tantùm ad remorandam, uti dictum, aut facilitandam mortem medica ſupponenda manus.

47. Et cùm *Connexus* ſit affectus, ingenioſè & cautè indicationes adornâſſe & contemperâſſe expedit, utputa à *tribus* ſumendas: nim. *ulcere*, quod cauſarum & impedimentorum factâ priùs remotione, ſui abſterſionem, carnis regenerationem, tandemque conſolidationem indicat; *Febre*, quæ refrigerantia & humectantia requirit; *Macie*, cui reſtauratio per anatreptica & analeptica debetur. Ut ergò, cùm trifaucis inſtar *Cerberi* triplicatus hic affectus unô ictu minimè obtruncari poſſe conſtet, prudentiſſimè procedantur *hôc modô*, ut ab initio curationis, phthiſi nondum confirmatâ, in remediorum uſu, ulceri partes tres, febri duas, & extenuationi unam concedamus. Si verò habituata jam ſit, inversô ordine, refectioni & inſtaurationi triplô, refrigerationi & humectationi duplô magis, quàm ulceris curationi incumbendum. Doctiſſ. Sennertus ω *hoc in caſu* docet, *humectantibus ſolùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus eſſe reficiendum: Aut etiam medicamenta, quæ ulceri conveniunt, & corpori extenuato proſunt, ita miſcenda & temperanda, ut unâ parte ulcus purgent, abſtergant & ſiccent, alterâ verò corpus reficiant.* Viriumque interea, & illius, quod adhuc ſ. n. in ægro ſuperat, oblivio ne ſubeat, ſed *conſervando*, quantum poteſt, ſolatium iis afferatur.

ω *de ulc. pulm. & phthiſ.*

48. Ardua ſanè Cura: quam vel ſolæ indicationes contrariæ, ſi nihil præterea ampliùs obſtaret, ita reddere ſufficientiſſimæ ſunt; & proin generali aliquâ delineatione dignè eam pertractare, negotium non parvi laboris. Nec minoris erit, ad determinatum aliquod Individuum transferre: Quod in præſenti tentare, utcunque facultas ſit, voluntas tamen eſt.

49. CASUS. *Adoleſcens quidam* annos natus unum & viginti circiter; colore ex rubello pallente, habitu corporis gracili, ſolidô & ſiccô, venis amplis, capillitiô aquilô, condenſô & leviter in ſe inflexô; ad animi pathemata deponenda facilior ferè, quàm ea capeſſenda; matre editus tabidâ; natione *Pomeranus*, cùm à ſuis ad alia ejusdem regionis loca ſtudiorum causâ mitteretur, cibis, ut antè ſolitus erat, utebatur, quos natura inibi fert, durioribus, valdè ſalitis; ex carnibus, frequentiùs ovillâ, ſuillâ, bubulâ, in fumatis & elixis magis, quàm aſſis; frequentiſſimè piſcibus. Potûs locô cereviſia erat, aliquotiès nimiùm pota. Motus & corporis exercitia ſatis moderata, niſi quòd cantum interdum exerceret nimiùm. Alvus laxa. Catarrhi tamen, & hinc orta tuſſis, plùs juſto ſæpè infeſtantes.

50. Sic degens incidit fortè, occaſione datâ neſcio quâ, in ſodales quosdam aliquantùm diſſolutiores; & iis obtemperans, in vitam naturæ minùs congruentem: ex hac, ut fit, in morbum. Ubi quæ diù micuerat ſcintillula, prorsùs in flammam erumpebat. Corripiebatur primùm inflammatione gurgulionis: & hâc liberatus, diarrhœâ; ex qua tanta virium jactura, ut ſe vix extra lectum continere ampliùs poſſet. Querebatur inquietudines & ſudores nocturnos, prægreſſo priùs, ſub occaſum ſolis præcipuè, caloris moleſti, non ſine levi horrore, incremento aliquo, ut ipſe non niſi febrire ſe vellet. (Nam de phthiſi, angue in herba latente, nunquàm, ne per ſomnum quidem cogitabat.) Et rectè quidem ſentiebat: id quod & pulſus ab initio parvus, ſyſtole velociore, quàm diaſtole, & urina obſcurè ſaltem cocta præ ſe ferebant. Verùm non tantùm & primariâ tentabatur febre, ſed ſymptomaticâ ſaltem, & ſecundariâ, dependente ſc. ab ulceroſo pulmone. Cumula-

tiùs ad fauces dejiciebat cerebrum humores, undè tuſſis magna & crebra, cum rejectione pituitoſæ materiæ.

51. Hæc contingebant omnia ineunte jam vere. Medicos in auxilium vocandos locus non ſuppeditabat; aliundè accerſendos ægri facultates non ferebant. Adhibebantur tamen ab amicis, ut poterant, evporiſta: ab hoc illud, ab alio aliud, priori fortè maximè contrarium, adverſus febrim, tuſſim, & neſcio quæ plura. Fueratque nunquàm patiens deterioris & magis deplorandæ conditionis, quàm nunc, ubi cœcorum andabatarum infeſtis expoſitus ictibus, quemlibet fortunæ ſuæ periculum temerè & absque judicio facturum, cum ſummo periculo in ſe experiri cogebatur. Perſeverabat malum, menſe jam ſecundô præteritô, & intereà adhùc majus ac majus ſumſerat incrementum, nil quicquam moratum medicaſtros illos varios. Neque ampliùs pituitoſa, ſed purulenta rejiciebat æger, eaque flaveſcentia, incocta & cruda, multô ſæpè ſanguine permiſta, tuſſi admodùm difficili, urgente febre, moleſtante ſiti, totique corpori inductâ atrophiâ. Non decubuerat hactenûs jugiter: ſed nunc proſtratæ totius corporis vires ad cubatum continuum ſolicitabant, & infirmiſſimum ad lectum trahebant. Quartus finiebatur menſis, & ſuperiùs recenſitorum ſignorum pleraque apparebant horrenda & terroris pleniſſima, ut omnium judiciô prorsùs nihil abeſſet, quin ſimul cum pulmone, quem fruſtillatim rejiciebat, tandem & animam eſſet exputurus.

52. Si itaque de hujus *Adoleſcentis Cura* quis ſolicitatus eſſet, quid conſilii, quid auxilii? cùm temperamenti videatur eſſe inclinantis ad cholericum, morbus ſit hæreditarius, caput naturâ debile, vivendi genus præceſſerit præpoſterum: Autumo ego, aggrediendam eſſe *therapian* ſecundùm *indicationes* th. 46. & 47. præſcriptas, veluti *ſtatuas mercuriales*, ad quarum ſcopum feliciter attingendum *tres* ingenioſa Medicina *auxiliorum* ſalutares aperit *fontes*: *Diæteticum*, *Chirurgicum*, *Pharmacevticum*. Sique laude digni quid effici hic debeat, *præſervatio* maturrimè, cùm *futuram* phthiſin jam primùm minantur ſigna (id quod duobus annis ante decubitum contigit) attentenda eſt, & omninò ita gubernandus homo, ut, præter convenientiſſimum quôvis tempore *rerum n. n.* uſum, *& mandantis*

& reci-

& recipientis partis per auxilia in hunc ſcopum neceſſaria, diligentiſſima adhibeatur ratio.

53. Hinc fruatur *Adoleſcens* vegetior adhuc *Aëre* ſemper temperatô & aliquantùm ad ſiccum vergente, qualis *Tabiarum* eſſe dicitur, ob *Veſuvij* montis perpetuò flammam eructantis vicinitatem: qualem loca piceis conſita arboribus veris & æſtatis tempore ſubminiſtrant: qualemque ſub zona temperata mare ſalſedine ſuâ reddit. Qui ſi denegetur à natura, arte paretur, accenſis *lignis reſinoſis & piceis*, ſtratis hinc inde in pavimento & cubiculo *herbis ſicciori bus* & odoratis, aut ſuffitu ex *maſtich. thur. myrrh. ſtorac. benz. ladan. cinam. ſantal. roſ.* &c. *trochiſc. & candel. odorat.* in officin. proſtantibus factô. Exeat autem tantiſper patiens conclavi, donec fumus denſior diffuſus ad æqualem redierit temperiem, ne tuſſis excitetur. Elegantiſſimè hîc adhibetur inſtrumentum, quod opuſculum D. Chriſt. Benedicti *Theatrum Tabidorum* inſignitum, depictum monſtrat; concavum, & coniforme, effumationibus (uti vocat) ſive vaporationibus ſiccis per modum ſuctionis in pulmones imbibendis accommodatiſſimum: ut & *effumationes* quædam ipſæ inibi deſcriptæ. Neque adeò incongruum eſt, hauſiſſe hactenùs fumum *nicotianæ* ſeu *tabaci* per tubulum, ut mos eſt, fictilem, & deinceps ita continuare: modò fiat moderantiùs, & cæteris pariter non neglectis.

54. *Cibus* ſit εὔχυμος, εὔπεπτος καὶ πολύτροφος: Brodia *pipionum, pullaſtrorum, gallinarum, caponum* &c. ex quibus & ſorbitiones & pulmenta fiant admiſtis *ptiſanâ, alicâ, amylô, avenâ.* Pulticulæ ex *lacte, vitellis ovor., butyrô inſulsô, ſaccharô & farinâ oryzæ*: ex *pomis*, iisque dulcibus cum aromatico ſapore & odore, cujus generis ibi locorum ſunt *borſtorffiana*: *prunis damaſc.* &c. Carnes *dictorum animalium*, ut & *perdicum, phaſianor., attagenar., ortygometrar., turtur., turdor., meleagrid., agnor., hœdulor., vervec., vitulor*: quæ condiri poſſunt ſuccô *limon., citrior., aurantior., granator. acid.* item*q́;* *amygdalis dulc., pini nucl.* aut *piſtaciis, uvis paſſ.* &c. *Suilla* aſſa α: minimè *cochlearum & cancrorum*, niſi fortè juſcula ex iis cocta, quæ tamen etiam additorum potiùs virtute, quàm propriâ pollere videntur. Olera: ut *lactuc., portul., endiv., cich., bet., ſpinach., acetoſ., atripl., blit.* cum *butyro* inſulſo α *Hipp. Galen. Zac. l. 2. prax. hiſt. c. 10. Z.*

ſulsô concinnata. Piſces: *lucioli, ſalmarin., fundul., perc., trutt., thymall.* Cæteros piſcoſiſſimæ relinquat *Marchia*.

55. *Potus* ſit *decoctum* ex *hordeo*, aut ſimplex, additô ſaltem *ſaccharo, vel ſacch. roſ., vel ſir. roſ. ſ., vel ſir. de farf., ſymph.* &c. aut compoſitum cum *paſſul., liquir., helen., caric., ſiliqu., jujub., viol., ſacch.* &c. Item *hydromel, mulſa.* Nec omninò interdicitur adoleſcens *vino*, modò illud ſit ὀλιγοφόρον, aut aq. coctâ temperatum, temperanterque & parcè ſumtum. *Cereviſia*, cui ab incunabulis aſſuetus, commodiorem præbet potum; præſertim ex *hordeo* & *tritico* mixtis probè parata, & jam defæcatior: Adhùc commodiorem illupulata *D. Benedicti* β. *Acidulæ* exulent. Vitetur ſummô ſtudiô *crapula* & *ebrietas*, ne audiat aliquandò phthiſis miſerabile heluonum flagellum, ſicuti L. G. ſcortatorum.

β *Theatr. Tabid: p. m. 166.*

56. *Lactis* uſus ab omnibus ferè hîc magni habetur, quòd res ſit cibalis & facilis aſſumtionis, velocis digeſtionis & in ſanguinem converſionis, citæ penetrationis, laudabilis nutritionis, humorum acrium contemperativum haud fallax; *parte* ſui *ſeroſâ* ulcera abſtergens, *caſeoſâ* conſolidans, *butyraceâ* corpus humectans, & exſiccationi reſiſtens. In primis commendatur *humanum* γ, tanquàm naturæ noſtræ familiariſſimum: poſt hoc *aſininum, caprinum, ovillum, bubulum*, prout vel nutriendi, vel detergendi, vel refrigerandi neceſſitas magis urget. Verùm cautione opus eſt, & omni ſtudio curandum, ut ab animalibus ſanis, & ſi haberi queant, nigris δ, herbis convenientibus aliquandiù nutritis recentiſſimè mulctum ſumatur, vacuo ventriculo, ventre mundato, reliquoq; corpore exiſtente puro, & ab obſtructione vaſorum, febre aut dolore capitis imuni. Magis conducet, ſi ebullienti admiſceatur *mellis* vel *ſacchari* aliquid; aut potiùs h. m. præparetur, ut *lactis* ℔ iiij add. *aq. font. pur.* ℔ j, & *ſacch. alb.* unc. ſs. Coq. lento igne ad aq. conſumtionem: & ita vel pani albo trito affuſum comedatur, vel per ſe potetur. Sumtô non dormiat ſtatim æger, nec vinum cibumque capiat, nec moveatur laborioſiùs, incipiatque à doſi minori, augendâ cum tempore.

γ *Galen. l. 7. meth. c. 6.*

δ *Hipp. Meſ. Rhaſ. Cardan. apud Zac. Med. Princ. hiſt. l. 2. dub. 25. & prax. medic. admir. l. 1. ob. 131.*

57. Circa enumeratorum alimentorum uſum notetur hoc *in genere*, ut ea in forma, quantum poteſt, liquidiore, idoneè

& bellè

& bellè concinnata, partitis cum judicio vicibus, juſtô tempore & ordine, in cœna parciùs quàm prandio exhibeantur & ſumantur.

58. *Motus*, & *exercitia* corporis paſtum antecedant eaq; talia, ut pectoralibus non damni quid afferant: *Quies* ſequatur, & illa prudenter moderata. *Vigiliæ* non ſint nimiæ: nec *ſomnus* nimis longus, qui capiatur noctu, capite parùm ſaltem elevatô. *Animi pathemata* fugiantur. Quæ quotidiè *excerni* debent, niſi naturæ legi, ut eunt, porrò reſponderint, remediis ſunt promovenda. *Venus* phthiſicorum peſtis. *Venæ ſectionem*, quantam vires ſine moleſtiâ ferunt, bis in anno celebrare, incredibiliter huic conducit. Statoque & ita jubente tempore καθαρτικὰ adhibere, nihil eſt quod diſſuadeat: verùm blanda, benedicta & lenia, & quæ per inferiora educunt, nunquam quæ per ſuperiora ɛ, præparatis priùs humoribus per alterantia commoda. Et cum primis, quantum poſſibile, præcavendum, ne tam diù vitioſorum humorum illuvies in corpore detineatur, donec imminens malum effectum dare queat. Præſentiſſima hîc loci & mirè efficax medicina eſt, ſi patientis accedat voluntas, *ſetaceum* ad nucham applicatum, aut, refragrante illô, *fonticulus* in alterutro brachio excitatus. Quam in rem aliàs etiam conducunt *veſicatoria* & *ſinapiſmi*. *Expectorantia* & alia thoraci ſalubria ſubindè adornanda. *Caput* peculiariter *confortandum*.

ɛ 4. aph. 8.

59. Sic blandè tractatis capite & pectore, accidentibus correctis, humoribus præparatis & purgatis, præpeditis aut āliorsùm derivatis, præſcriptaque diætâ diligenter ſervatâ, nulli dubium, quin adhùc diù citra moleſtiam præſervetur Adoleſcens. Verùm hæc maxumam partem hactenùs ſunt intermiſſa, & eorum locô potiùs vacillantem naturam prorsùs proſternentia commiſſa. Proindè *præſentis* tantùm phthiſis, ejusque ſatis periculoſæ, ſuſcipienda jam eſt *cura*, à *palliativa* non multùm differens.

60. Poſtquam itaque diarrhœa eſt cohibita, partis mittentis, *Capitis* aſſiduos deſtillationum imbres fundentis, ſummoperè habeatur ratio. Et quidem primò perennis fluxionis materia tenuis, calida & acris imminuenda eſſet *leni pharmacô*, aut *detractô* parcè & per intervalla *ſanguine*, nî ſtatim initiô adeò præcipitanter vires fractæ concidiſſent: quod tamen minimè oblivioni datum, poſt

diem tertium adminiſtretur. Intereà autem adhibeantur, quæ humoris fervorem ac acrimoniam mitigent & attemperent, ut ſunt *ſir. de roſ. ſicc., de ſucco acetoſ., viol., de nymph., de papav.* &c. cum *aquis* & *decoctis refrigerantibus* ac *modicè adſtringentibus*: Injiciaturque *clyſter* frigidis temperatus. Vacuatô corpore universô, *caput* privatim purgetur per *errhina*, miſſis *maſticatoriis, gargariſmis* & *apophlegmatiſmis*, cùm fluxus ſit calidus, & ad interiora tendat: Diverſionesque fiant per *lotiones extremorum, frictiones, ligaturas, cucurbitulas ſine ſcarificat.* In brachio ſiniſtro *fontanella* aperiatur inter muſculum deltoidem, & alium, qui cubitum flectit, bicipitem dictum.

61. Si reſtent adhuc reliquiæ materiei fluxilis, quæ ad pectus ruendo tuſſim moveat, exhibenda ſub ingreſſum lecti adſtringentia & incraſſantia, quæ materiam quodammodò ſiſtant, per vigilias poſtmodùm mediantibus expectorantibus commodis rejiciendam. Quibus ſcopis inſerviunt adhibenda formâ præcipuè *ſirupor., loch ſeu eclegmatum, pilular., trochiſcor.* ſeu *rotular.* in ore detinendarum. Procurentur etiam quæ exſiccando humores abſumant, ſimulque caput roborent; *intrò* aſſumenda ſub varia ſpecie: *extrà* adhibenda formâ *embrochar., pileolor.* ſeu *cucuphar., pulver.* capillis inſpergendor., *ſuffituum & odoramentor., cerotor.* & *emplaſtror.* bregmati applicandor. &c. Quorum omnium materiam *Practicorum* libri totis admetiuntur modiis.

62. Nunc de *Ulceris Curatione* diſpiciendum, à qua reliqua tota, *febris* puta, & *corporis extenuati inſtauratio* dependet. Et quamvis conſolidatio ulceris, Naturæ opus ſit: tamen Medicum removere oportet impedimenta, quæ naturam in opere ſuo remorari poſſunt. Itaque jamdùm remotis hiſce, ſine mora promoveatur pes ad ea, quæ primùm ulceris *deterſioni* inſerviunt, & quod deterſum eſt, tuſſi & ſputô leniter educere valent: Cujus gen. ſunt *aq. mulſ. ſaccharat: tuſſilag., marrub., capill. ♀, ſcabioſ., hyſſop., agrim: radic. irid., helen., ariſtol: terebinth.* &c., atque ex his parata medicamenta. Dein, quæ *glutinationi*: ubi facilè primas obtinent *roſ., bol. arm., terr. ſigill., ſulphuris flor. balſam. & lac ejusd.* Quibus ſuccedunt *lap. hæm., ſangu. drac., ſymphyt., conſolid., pulmonar., plantag. ſanicul., fl. hyper., ros ſol., veron., hed. terr., tormentill., biſtort., piloſell.* &c. Ex quibus varia parantur & offi-

& officinalia, & magiſtralia: quibus non incommodè *pulmo vulpis* præparat., & alia peculiariter pulmoni dicata, admiſtâ ſimul ægro-to offeruntur.

63. Miris modis hic extollunt *Avicenn. Senn. Zacut.* & alii *conſervam roſ.* nec ſine re. Modicè enim refrigerat, abſtergit, glutinat & ſimul nutrit, hocque modô & ulceri & febri & extenuationi bellè ſuccurrit: poteritque adhuc ei, monente Senn. *terr. ſig., bol. arm., ſir. vel pulv. ſymph. maj.* immiſceri. Sed tamen & certis cum conditionibus vult adhiberi. Inſignem quoque Tabidorum ulcera curandi vim habent *aquæ compoſ. deſtill. ex pulmone & hepate vituli* apud Senn. ζ, *Decocta lign. guajac. & radic. Chin.* humectantibus correcta. ζ *de phthiſ. in pract. medicin.* Mercat. *ſir. contr. phthiſ.* & aliæ alior. *Autorum* compoſitiones. Adhibere autem *mithridat.*, *theriac.*, aut *trochiſc. de viper.*, ut vi ulceri callus inducatur, febris non patitur. Quibusdam pro ſecreto eſt *rad. dipſac.* ex melle trita: Aliis *ciconia aſſata.* Paracelſo *mus ſylveſtris, cinis cancror. fluviatilium.* Curatio magnetica valeat. Locum hic quoque habent *ſuffumigia, effumationes* & *odoramina* ſuperius recitata. *Inunctiones* & *cataplaſmata*, ſi thoraci addere lubet, tempeſtiva ſint & convenientia i.e. κολλητικὰ jam & ἐπουλωτικά.

64. Interea tamen & ad *Febrem* & *Maciem* diligenter ſemper reſpiciendum, ut omnia refrigerantibus, humectantibus & inſtaurantibus ita temperentur, ne pulmonibus ſuppetias ferendo, reliquo officiamus corpori, ut in *indicationibus* monitum.

65. Quod ſi verò tandem hiſce omnibus motis parùm tamen, ut facile erat conjectu, promoveatur, ſed malum potiùs ingraveſcat indies, ad *polychreſta*, quæ omnibus ſcopis, & præ cæteris extenuationi ſatisfaciant, confugiendum: Cujusmodi ſunt *Aq. antiphthiſ.* Minſicht., *Aq. mirabil.* Zac., *pulv.* Haly. Abb., *Elect.* Petri à Caſt., *jura inſtaurantia* ſeu conſummata dicta, *emulſiones*, *panes martii* ſeu diamygdalata, *lac*, convenienter parata & exhibita, & ſi quæ ſint alia medicamentorum alimentoſorum & alimentorum medicamentoſor. genera.

66. Sic *cum Deo* abſoluta & ad finem perducta eſt *Curatio*, quæ medici *finis medius* eſt, ſeu ᾧ, *quô* ad ſuperiorem tendens, eo-

rum quæ in *Naturæ* & *Artis* poteſtate ſunt, ad ſanandum nihil omittit, ac proin officio ſuo ſatisfeciſſe dicendus: Quanquàm nondum recuperata *Sanitas, finis ultimus, primum movens* καὶ δι' ὅ: Cùm ὑγιέας ποιέειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον η: Et θ *non in Medico ſemper, relevetur ut æger:*

Interdùm doctâ plus valet arte malum.

η *Hipp. l. prænot.*
θ *Ovid. l. 1. eleg. 4. de Pont.*

Tantum.